

ULLÖSS (ULLSKÖDLÖSS)

Familjen ullsköldlöss, Pseudococcidae (eng. mealybugs), hör till överfamilj Coccoidea inom sköldlössen. Ullöss är en äldre och inarbetad svensk benämning som används i detta faktablad. Även benämningen bomullslöss har tidigare använts som svenskt namn på denna familj. I svensk natur och inomhus förekommer bara ett 30-tal arter, medan det i världsfauunan beräknas finnas omkring två tusen arter. De flesta hör till subtropiska och tropiska områden. De arter, som har etablerats som skadedjur i växthus och gröna inomhusmiljöer världen över, lever ofta på långlivade bladväxter. Där kan de, liksom övriga sköldlöss (se Faktablad 98 T), vara svåra att bli av med.

Vanliga inomhusarter och terminologi

Planococcus citri (eng. citrus mealybug) är den art som verkar ha störst utbredning i Sverige. Av släktet *Pseudococcus* finner man då och då arterna *Ps. longispinus* (eng. longtailed mealybug) och *Ps. viburni* (eng. obscure mealybug). Enligt Ossiannilsson (1946) var även på den tiden *Pl. citri* och *Ps. viburni* allmänt förekommande medan *Ps. longispinus* var mer ovanlig. Han använder artnamnen

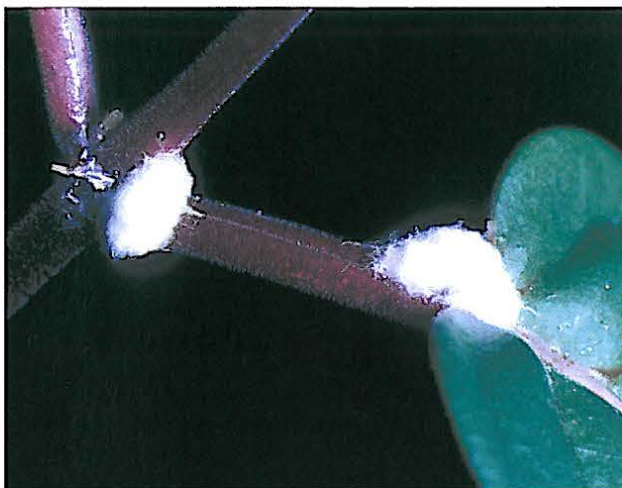
Ps. citri för *Pl. citri*, *Ps. maritimus* för *Ps. viburni* (denna art har även gått under namnen *Ps. affinis* och *Ps. obscurus*) och *Ps. adonidum* för *Ps. longispinus*. Namnändringar inom systematiken kan ibland göra äldre litteratur svår att tolka!

Vidare noterar Ossiannilsson förekomst av s.k. **rotlöss**, *Rhizoecus* spp. (eng. root mealybugs eller ground mealybugs), på diverse prydnadsväxter. Han artbestämde *R. dianthi* och *R. falcifer* (som synonymen *R. decoratus*). Rotlöss hör också till fam. Pseudococcidae. Numera ses de mest på kaktus, paradisträd, pelargon, saintpaulia m.m. hos fritidsodlare.

Det är viktigt att poängtera att rotlöss på ört- och vedartade växter i parker och trädgårdar i de flesta fall består av bladlöss, som har ett rotlevande beteende. Hit hör även sallatsrotlusen, se Faktablad 83 T.

Fler arter på väg hit?

Ytterligare arter sprids nu via internationell handel med plantmaterial: *Ps. calceolariae* (eng. citrophilus mealybug), *Phenacoccus gossypii* (eng. Mexican mealybug) och *Maconellicoccus hirsutus*

Ullössens äggsäckar skyddas av riklig vaxproduktion. Fungerar även som skydd för nymfer.

Honor av ullöss och nymfer har vaxpudrad kropp och olikformade vaxstrålar runt kroppssidorna.

Bildrättigheter saknas

Femöring (Achimenes) med angrepp av ullusen Planococcus citri.

(eng. pink hibiscus mealybug) är några aktuella exempel. En rotlusart, *Rhizoecus hibisci*, är klassad som karantänskadegörare inom EU.

Skadebild

Ullöss, liksom andra sköldlöss och nära släktingar som t.ex. bladlöss, suger växtsaft från blad, frukter, stjälkar eller rötter på många slags växter. Under svenska förhållanden rör det sig mest om prydnadsväxter, inte minst "gröna växter". Utomlands brukar också växthusgrönsaker som tomat och gurka drabbas. En naturligt förekommande art på fruktträd och lövträd, *Phenacoccus aceris*, har ibland noterats i sydsvenska äppleodlingar.

Liksom vid bladlusangrepp smutsas värdväxten ner av den honungsdagg (sockerhaltiga ekskrementer) som djuren utsöndrar. Om inte myror tar hand om honungsdaggen blir den en näringskälla

Ullusarten Pseudococcus longispinus har extremt långa bakre vaxstrålar.

Bildrättigheter saknas

Ullöss sitter ofta skyddade mellan bladskäft och stam (bladen på denna bergpalm har tagits bort).

för sotdaggsvampar, se faktablad 160 T, som ger bladverket ett smutsigt utseende och dessutom hindrar assimilationen.

Biologi och utseende

Honor av ullöss kan sägas vara nymfstadier som blivit köns mogna utan att dessförinnan ändra utseende till mer insektslika varelser med vingar och antenner. De mycket kortlivade hanarna är däremot flygfäna med två par vingar, spenslig kropp och vanligen med långa spröt på bakkroppsspetsen.

Honor, ägg och nymfstadier finns på värdväxten. Honor och nymfer kännetecknas av kraftig vaxproduktion, som täcker huden likt vitt mjöl. Längs kroppens kanter produceras vaxstrålar av skiftande längd. Dessa kan vara till hjälp vid artbestämningen. *Ps. longispinus* har extremt långa bakre vaxstrålar – minst lika långa som själva kroppen. Hos *Ps. viburni* är de bara så långa som halva kroppslängden, medan de hos *Pl. citri* bara är obetydligt längre än övriga vaxstrålar runt kroppen. Denna art har en tydlig, mörk mittlinje längs ryggen, där vaxpudret saknas.

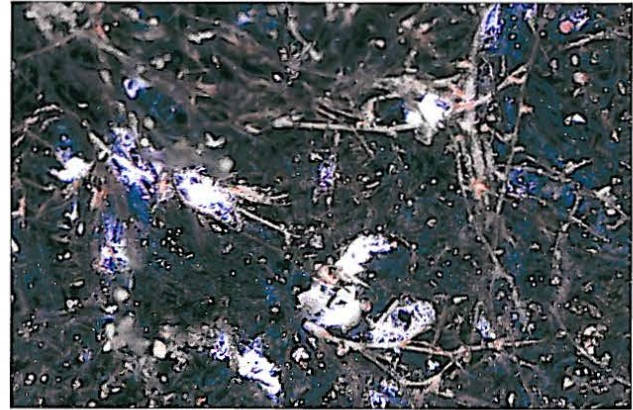
Från särskilda körtlar vid huvudändan och/eller baktill på kroppen produceras en klibbig vätska, som används till försvar mot angripare – jämför de substanser som bladlöss utsöndrar via ryggrören! Liksom hos bladlössen tillverkas också feromoner i dessa körtlar.

Äggen läggs i stora samlingar, som skyddas av en riklig vaxproduktion. Den s.k. äggsäcken kan också omsluta en del av honans kropp. De nykläckta nymferna, som är mycket rörliga, är stadiet för aktiv spridning. De kan också vindspridas. När de funnit en passande födoplats och ömsat hud blir följande nymfstadier och honorna i allmänhet kvar på samma ställe. Två eller flera generationer utvecklas per år.

Myror uppvaktar ullöss för att tillgodogöra sig honungsdaggen. I gengäld försvarar de kolonierna mot angripare som parasitsteklar och rovlevande insekter.

Nykläckta ullusnymfer beger sig snart på vandring till späda plantdelar och nya plantor.

Rotlöss, som i detta fall består av ullöss, suger näring ur späda rötter, här på paradisträd.

Åtgärder

Eftersom ullöss generellt sett är svårbekämpade är det viktigt att syna inköpt material noga och kassera det som ser misstänkt ut. Se särskilt upp med rotlöss, som vi inte har någon bekämpningsmetod emot.

Kemisk bekämpning

Erfarenheten visar att ullöss är svårbekämpade med kemiska insekticider. Detta kan bero på inneboende motståndskraft eller på att inköpta växter fått med sig djur som redan utvecklat resistens i växthusodling söderut. I yrkesmässig prydnadsväxtodling kan upprepad sprutning med medel mot ullöss, se Faktablad 1 Ta, ge effekt. Vattning fungerar sämre.

På motsvarande sätt kan upprepad behandling med insektspray mot ullöss (klass 3-preparat) ge effekt i fritidsodling till prydnadsväxter, se Faktablad 1 Ta. Behandling med insektspinnar fungerar sämre.

Biologiskt växtskydd

Ett flertal mer eller mindre specialiserade nyttodjur kan hålla tillbaka populationsutvecklingen hos ullöss. En begränsande faktor kan vara temperaturförhållandena. De flesta arter fungerar bäst i varma miljöer, mer än 20°C, gärna 25°C.

En nyckelpiga, som ursprungligen kommer från Australien, *Cryptolaemus montrouzieri*, och dess larver lever främst av ullössens ägg och nymfer. Nyckelpigelarven, som är vaxklädd, liknar själv en stor ullus, vilket kan vara ett knep för att inte angripas av myror. Parasitsteklarna *Leptomastix abnormis* och *Leptomastix dactylopii* fungerar bra mot *Pl. citri*. *L. abnormis* är något mindre värmekrävande och används på våren. *L. dactylopii* fungerar bäst sommartid. Steklarna lägger ägg i halvstora nymfer och deras larver lever sedan av innanmätet. Effekten är dessvärre sämre mot *Pseudococcus*-arterna. *Ps. longispinus* föder levande ungar eller lägger ägg som omedelbart kläcks, så arten har inget äggstadium för *C. montrouzieri* att leva på. Kompletterande bekämpningsåtgärder kan därför behövas.

Om rotlöss härjar i en växtsamling måste man förnya materialet (ta sticklingar) och slänga all angripen krukjord. Rengör krukor och växthusbord noga. Som förebyggande åtgärd vid "omstart" bör det jordlevande rovkvalstret *Hypoaspis miles* sättas ut. Det kan ta hand om kringvandrande små nymfer.

Växtvårdsmedel

Begränsade angrepp kan åtgärdas med såpsprit

En fullbildad *Cryptolaemus montrouzieri* angriper ullusen *Planococcus citri* (hona med äggsäck).

Larv av *Cryptolaemus montrouzieri*. Likheten med ullöss gör att det finns risk för förväxling.

Parasitstekeln Leptomastix dactylopii lägger ägg i unga ullusnymfer.

eller stark lösning av insektssåpa (2–3 %) med upprepade behandlingar. Risk för växtskador föreligger!

Litteratur

- Albert, R., Allgaier, C., Schneller, H. & Schrammeyer, K. 2007. *Biologischer Pflanzenschutz im Gewächshaus*. Stuttgart.
- Hesseldahl, K. 2007. Personlig kontakt. Biobasiq Sverige AB www.biobasiq.se

Malais, M. H. & Ravensberg, W. J. 2003. *Knowing and recognizing. The biology of glasshouse pests and their natural enemies*. Doetinchem.

Ossiannilsson, F. 1946. Ullöss och rotlöss på rumsväxter. *Växtskyddsnotiser* 10 (1), 4–7.

www-adresser

Gertsson, C.-A. Sköldlöss

www.sef.nu/insektsguiden/introduktion/kataloger/skoldloss3.pdf

Scale Net

www.sel.barc.usda.gov/scalenet/scalenet.htm

Text: Barbro Nedstam

Jordbruksverket

Box 12, 230 53 Alnarp

Tel: 040-41 52 94

Fax: 040-46 07 82

e-post: barbro.nedstam@sjv.se

Foto: Bioplanet, Elisabeth Kärnestam, Tomas Lagerström och Maj-Lis Pettersson.

November 2007

Faktabladerna kan beställas som årsabonnemang, komplett serie eller enstaka exemplar.

Eftertryck av denna publikation är förbjudet enligt lag. Den som vill mångfaldiga något av innehållet måste först få tillstånd från SLU. Tel: 018-67 23 47

© Sveriges lantbruksuniversitet ISSN 0281-8566

Ansvarig utgivare och redaktör:

Maj-Lis Pettersson

E-post:

Maj-Lis.Pettersson@ekol.slu.se

Hemsida:

<http://www.entom.slu.se>

Distribution:

SLU Publikationstjänst

Box 7075, 750 07 Uppsala

Tel: 018-67 11 00

E-post: publikationstjanst@slu.se